

Színes ing, 2011

SZENTIRMAI László

Velünk élő (báb)művészet és a hely szelleme

Johann Amos Comenius a Sárospatakon évszázadok óta folytonos iskolázás emblematikus alakja, példakép. Könyve, az *Orbis Sensualium Pictus* az első olyan képekkel illusztrált írásmű, amely az érzékletes oktatás kimondott céljával született – mondhatni tankönyv. Míg ez a fejezeteket bevezető ábrákkal, addig a *Schola Ludus* élményszerű dramatizálásra utalással erősíti meg ugyanazt. Mindkettőt a városban tartózkodása alatt írta a „nemzetek tanítója”, aki nem csupán értette, tudta, hanem világossá tette: a hatékony gondolkodás jól megrajzolt belső képi világra támaszkodik. Ezért jó az állóképekkel, ábrákkal teli szemléletes tankönyv.

Ám az egymásnak feszülő törekvések, a szituációkba ágyazott eleven történetek ennél is jobban mutatják meg az élet valóságos dinamikáját. 1656-ban vetette papírra: „Minden, ami a nyilvánosság előtt játszódik, olyan, mint a színház. (*Schola Ludus*)”. Ezzel a 15. század második felétől teret nyert, az antik vígjátékokból, a statikus misztériumdramákból fokozatosan finomított, humanista iskoladramára fókuszál. Gondolatai – a mindenkori jelenhez igazítva – abszolút korszerűek és érvényesek. Évszázadok követték, oktatáspolitikai elképzelések váltották egymást. Eközben a szemléletesség comeniusi gondolata bűvópatakként hol rejtetett, hol előbukkant.

Dudás István emlékezete

Ma 2022-t éljük, töltjük – innen számolva – 115 éve született és 40 éve halt meg Dudás István (1907. március 17. – 1982. december 22.). Életrajza sűrű, regényesen színes, de most inkább azokra a pontokra és motivációkra világítok rá, amelyek a megemlékező retrospekció cölöpjeit adják.

Iskoláit zökkenők nélkül, sikeresen végezte, noha mindez a 20. század elejére eső, érzékeny időszakban, a két világháború között történt. Sárospatakon 1926-ban szerzett népiskolai tanítói oklevele birtokában megerősödött önbizalommal és hittel indult az élet útján. Az önképzést később sem hagyta abba. Szegeden – kétéves tanfolyam végén egyetemi és főiskolai tanárokból álló bizottság előtt vizsgázva – tanító-, illetve tanítónőképző intézeti tanári oklevelet szerzett. (Ide, az Apponyi Kollégiumba a polgári iskolai tanítóképzőt sikerrel elvégzett nők és férfiak kérhették felvételüket, akik az egyetemen szaktárgyi, neveléstudományi és egyéb előadásokat hallgattak, a

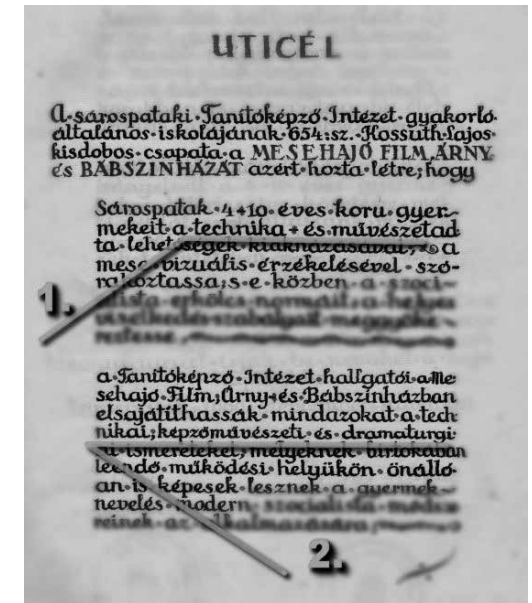
tanítóképzőkben pedig tanítási gyakorlatot végeztek, rendszeres hospitálás után). Mindezen túl és mellett matematika, fizika, vegytan, énektanári diplomákat szerzett meg lépésről-lépésre.

Semjénben, majd Nagybányán keresett, kapott állást. Ma mindkét helység Románia határain belül van. Nagybányára a második bécsi döntés után került, hogy magyar gyerekeket magyar anyanyelvű pedagógusok oktassanak. Itt tanít, amikor az első bábszínházat létrehozza (Öklömböklöm Jankó és Pirinkó Málinkó Bábszínháza). 1947 és 1959 között a Jászberényi Állami Tanítóképző alkalmazottja mint gyakorlóiskola vezető. Itt kapja meg az első kitüntetését, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címet. Ezekben az években nemcsak a gyakorlóiskolának, hanem magának a képző intézménynek is volt bábcsoportja (az utóbbi 15 fővel működött, köztük hat férfi). Fontos, hogy a bábjátéktól elválaszthatatlan kézművességet sokszorosan és sokoldalúan alkalmazza a fiatal pedagógusjelöltek személyiségének építésére. Bábogni sem mindenki tud és szeret, ám az már igen ritka, hogy valaki az összetett bábműhelymunkában igyekezzen elmerülni. Ne féljen a fától, a fűrészről, a textiltől, a tűtől, cernától, az elektromos vezetékektől. Később a Népművelési Intézetben folyó bábstanfolyamokon – és másutt is – folytonosan mélyítette a bábszínházzal összefüggő tudását, csiszolta képességeit. Gyakorlatáról a korabeli lehetőségek keretein (korlátain?) belül rövid, velős tanulmányokban számolt be. A Kisszertári szakkörben tüsténkedő fiatalokról szóló szakmai cikkhez készült egyik fotón a tapadótáblát láthatjuk, amelyet az olvasmányok illusztrálására vezetett be és alkalmazott a korabeli pedagógia. A vásári képmutogatás szellemére épülő, lényegében ős-képregény ez, amely meseposztócska néven még ma is előbukkan azokban az óvodákban, ahol több korosztály is dolgozik együtt a töretlen átmenet jegyében.

Évek múltán költözött családjával Sárospatakra, ahol 1959-től 1967-ig a Felsőfokú Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolája igazgatójaként dolgozott. A megérdemelt nyugalomba vonulás után sem tette le a lantot. A szakközépiskolában lelt befogadó helyre, a bábos tevékenységéről szóló utolsó hírek is innen eredtek.

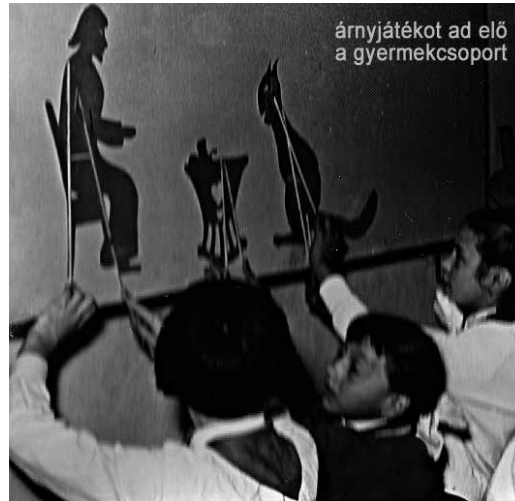
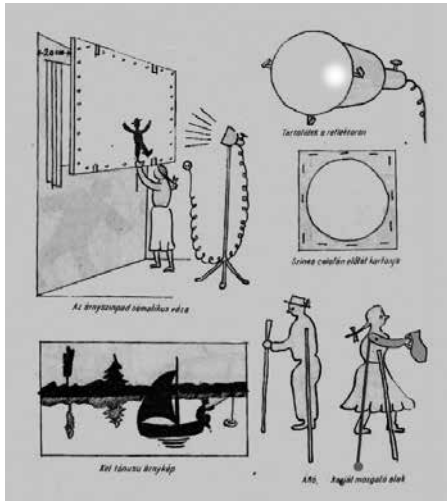
A Mesehajó

A Mesehajó Film-, Árnyp- és Bábszínház „hajónaplója” unikum. Az aprólékos feljegyzések – mára már ritka és értékes dokumentumok – megmutatják, hogy milyen sokan és miért jöttek Sárospatakra vagy a sárospatakiak miért utaztak sokat és sokfelé, nem egyszer határon túlra.

A Tanítóképző Intézet korábban egyben a Gyakorlóiskola épülete is volt. A tantermek – a valamikor kaszárnyának épült szárnybéli – hálótermek átalakításából jöttek létre. Ezeket eredeti céljukra már nem használták (mert a szükségleteket felismerő oktatáspolitikai egy különálló kollégium megépítésére szánta el magát). Fent helyezkedtek el a hangszeres gyakorló helyiségek, s a szerény számú oktatói kar irodái. A pedagógusjelöltek az emeleti tantermekben tanulták a hivatás elméleti elemeit, s a földszinten gyakorolták a „mesterséghez” szükséges képességeket.

Dudás István gyakorlóiskolai igazgató kezdeményezésére az egyik földszinti tanteremben, ez idő tájt megfelelő magasságban és szélességben alkalmas nyílást alakítottak ki (értsd: áttörték falat). Így a tanításon kívüli időkben működhetett a Mesehajó Film-, Árnyp- és Bábszínház. A „hajónapló” 1960. október 9. és 1979. december 2. közötti időszakban 7122 fős nézőszámról ad hírt. A több oldalas listán – váltakozó létszámmal – többnyire évenként 550-800 fő közötti lélekszámok váltják egymást. Érdekesség: 1979 telén a Téli ünnepély alkalmával december 3-án a diákotthonban az elsősök negyvenen, másnap ugyanott a másodikosok negyvenen, december 5-én a Szeszipari Vállalat dolgozóinak 120 gyermeke, december 6-án a II.sz. óvodások 180-an, december 7-én a Városi Tanács dolgozóinak 80 gyermeke tapsolhatott a tizenkét rövid jelenetből szerkesztett műsor végén. December 12-ig, három következő alkalommal, 40-50 nézőnek játszották el a műsort – legvégül a Szociális Otthon lakói előtt léptek fel a gyermekbábosok.

A „hajónapló”-ban gondos felsorolásban fellelhető Dudás István publikációs jegyzéke, szám szerint tizennyolc tétel. A 19. „Nyitva van az aranykapu” négy évtized báboos tapasztalatai már nem láthattak napvilágot. Ugyanerre a sorsra jutott egy fontos tanulmány, amely a Népművelési Intézet kérésére született volna meg. Sajnos nem lelhető fel róla adat. Ő maga így ír erről: „Munkalapok az árny-és bábjátékban rejlő pedagógiai értékek kiaknázásához” címen 50 ív rajzot és magyarázó szöveget készítettem határidőre (1979. április 30.), de a kiadásra vonatkozó szóbeli megállapodást elnapolták”.

A „hajóskönyv” egyébiránt egy bábművész számára valódi kincsesbánya. A lapokon egymást követő „emlékkönyvi” bejegyzések – afféle dokumentációk – plakát pontossággal rögzített tényeket tartalmaznak. Találkozók, továbbképzések, korabeli „workshopok”, a „jó gyakorlatok” közreadásának nyomai. Az aláírások – esetenként tízesével-húszasával – a résztvevőktől származnak, közöttük a műfaj nagyjaitól is. Találkozni lehet Czikora János, később Balogh Sándorné (Mária néni) Borsod megyei szakfelügyelők aláírásaival. Rögtön utána Kós Lajos, Lenkefi Konrád, Báron László, Vízvári László, Séd Teréz (a játszóház „anyja”) és Hollós Róbertné (Gizike) aláírása tűnik fel. Ők mindig máskor, de minden alkalommal a szakma képviselőjeként érkeztek a Népművelődési Intézetből és rendre elismerő szavakkal nyilatkoztak az ország eldugott sarkában sikereket termő munkálkodásról. Felismerték és hangoztatták a kettősséget – a gyakorlóiskolai tanulók és a tanítójelölt hallgatók egyaránt művelik, az utóbbiak pedagógiai tevékenységükbe illesztve alkalmazzák bábjátékot. Ám, ami ennél is fontosabb: arra készültek, hogy később mindezt az életben, a saját gyakorlatukban ugyanígy tegyék. A törekvés fontosságára mutat rá a tény, hogy Szabó Gyuláné (Lujzika), a terménybábok kitalálója Kaposvárról érkezett (ahol szintén minőségi pedagógusképzés folyt) és ugyanekkor volt itt Csányi Edit Békéscsabáról, aki minden bizonnyal mentoraként ismerte Lenkefi Konrádot, a Napsugár bábegyüttes kiváló vezetőjét.

Már az is nagy előrelépésnek számítana, ha egy 15-25 fős gyermekcsoport egy kisváros gyermekközössége számára folyamatosan biztosítaná a kulturálódás e sajátos lehetőségét. Mégiscsak nem hivatásosokról, tanult profikról van szó. De ezekkel a gyerekekkel valami egyéb is történt, amelynek köze van a személyiségépítéshez. Olyasmit „szedtek fel”, ami nem mindig jár együtt az iskolázással. Pallagi Vince, a tanítóképző egyszervolt büféjének mindenese nagy „dumás”, de szorgalmas, figyelmes vállalkozó volt ... Egy ízben szoba elegyedtünk és egyszer csak felmerült „Pista bácsi” neve. „Ne tudja meg tanár úr, hogy mire tett képessé Pista bácsi. Egy alkalommal én voltam az Ördög a mesében. A báb fejébe két lyukat fúrtunk és piros celofánnal lefedett zseblámpa-körtéket dugtunk bele. Két drót vezetett le a csuklómon, egészen a könyökhajlatig, ahova leukoplaszttal egy laposelemet erősítettünk. Játék közben, ha rányomtam a drót csupasz végét – világított a szeme! Ha látta volna a nézőket!” lelkendezett.

Ifj. Dudás Istvántól tudom, hogy édesapja milyen mókás módszert talált a nebulók motiválására, dicséretére. Mikrobi, a korszak „robot idolja” a tanóra résztvevője volt. Tantermi elem, bábu. Rezzentlen közönnyel vett részt az eseményekben, de ha egy gyerek jó választ adott, „feléledt”, szemei zölden világítottak! Ha nem, akkor piros fényt vetettek... A kapcsoló persze Pista bácsi zsebében lapult.

Dudás István – az akkori követelmények mellett – teret biztosított a reform erejű törekvésnek, az alkalmazott bábjátéknak. Magyarázattal egy tanulmányban szolgál: „A játéknak, a játékoságnak feltétlenül helyet kell kapnia az 1. osztály pedagógiai munkájában. Ha ez hiányzik az iskolai életből, a gyermek eddigi spontán érdeklődése elhal, aktivitása lelohad. (...) A dramatizálás, megkönnyíti a helyzetek átélését és a tudnivalók megértését.” (Hogyan segítheti a báb az 1. osztályban az oktató-nevelő munkát? = Módszertani Közlemények, Szeged, 7. évf. 1967. 2. szám).

A hatvanas-hetvenes években vagyunk, amikor rengeteg helyre kellett „figyelni”. Az, hogy az óvoda és az iskola közötti átmenetet a gyermeki személyiség felől vizsgáljuk, elemezzük, szelíddé tegyük stb., a „toplista” alján volt. Mai szemmel szinte felfoghatatlan, hogy az emberépítés alapozásának kezdeti szakasza miként nélkülözhetette ezt a felismerést. Mégis ekkor egy pedagógusképző intézet gyakorlóterepének vezetőjeként Dudás István a kisiskolás gyermek aktivitása lelohadásának veszélyére figyelmeztet. Éles szemmel mutat rá, hogy mi következhet be, ha nem használunk ki egy eleve létező, a gyermeki létben gyökerező aktivitást, spontán motivációt. Tovább haladva olvashatjuk: „Az 1. és 2. osztály tanítójának a testnevelési órák, a szünetek és kisdobos-foglalkozások játékaival túl – mértékkel – a tanórákon is alkalmaznia kell a játékos elemeket. A dramatizálás, a néhány perces bábjáték a kisgyermek könnyen mozgósítható képzelete révén megkönnyíti számára a helyzetek átélését és a tudnivalók megértését.” (...) „A gyermek életének 3–4. évében eljut arra a fokra, hogy játékszereit (csutkabáb, seprő, felfordított zsámoly) megszólaltatja, azokkal rögtönzött párbeszédet folytat. A gyermek szerepjátszó hajlamát kiélheti, ha a nevelő alkalmakat teremt számára.”

„Mondd el és elfelejtem, mutasd meg és megjegyzem”

Comenius minden bizonnyal – akár most is – elismerően bólintana a dramatizálás, akár egy nyúlfarknyi bábetűd, a tanítandó tartalom megértését megkönnyítő szerepének említésekor. A szemléletesség ilyen formán való erősítése jóval túlmutat az agyonillusztrált tankönyveken, az okostáblák indokolatlan imádatának darócszövetén – amelyek javarészt a passzív befogadás szintjén segítik a tanulót. Félreértés ne essék, képes vagyok felfogni a vizuális csatorna illusztráló képességét, de Konfuciusz után: „Mondd el és elfelejtem; mutasd meg és megjegyzem; engedd, hogy csináljam és megértem.” A hozzáállásom változatlan – az összművészeti vonzóbb.

Dudás István nyomatékosan hangsúlyozza az alkalmazott bábjáték előnyeit:

- 1) A bábjáték komplex – segít feloldani a szóbeli közlés egyeduralmát. A gyermekkorát megélő ember nagy feladata, befektetése, hogy finoman megrajzolt tartalommal töltsen meg azokat a szavakat – nem egyszer elvont fogalmakat –, amelyeket hall, de nem lát. Ha ezt a belső képépítő folyamatot támogatjuk, akkor az egész folyamat lerövidül és hamarabb kiteljesedhet. A bábjáték – műfaji sajátosságaiból fakadóan – gazdagon vizualizálja, jobban megragadhatóbbá teszi a hallhatót.
- 2) Él a felismeréssel: a dramatikus, atavisztikus jelzésekre támaszkodó előadás-mód közelebb áll a 6-7 esztendőes gyermekhez, mint a fogalmi síkon mozgó második jelzőrendszer. A gyermekkorát élő ember – az olvasni tudás híján – nagyobb bizalommal fordul az érzelmeivel jobban feltárható jelenségekhez: mozdulatokhoz, gesztusokhoz, mimikához, vagy az eleve groteszkhez, a végletesen absztrakt széphez, a rúthoz, mint az őket szabályba, törvénybe szíjazzó szavakhoz, az egyértelműség ostyájába pólyált definíciókhoz. Rámutat, hogy előbb és gyorsabban érünk célra, ha az érzékekkel feldolgozható színes, szagos, neszes, ÉLŐ (ma már azt is hozzáfűzhetnénk, hogy nem virtuális, nem „online”) példákkal találkozunk a gyerekeket.
- 3) Képszerűségével hidat teremt a mindenkor vizuális kultúra megalapozásához, fejlesztéséhez. A Kodak Box-törte 130 éves úton, melyet lépten nyomon képtárak szegélyeznek elgondolkodhatunk, mekkora feladat már az iskolázás alatt megértetni, megszerettetni a látható világot. Okkal képet – rajzot, festményt, sziluettet – csinál(tat)ni komoly kihívás. De díszletet, kunyhót, királyfigurát, hétrőfszakállú Kapanyányimonyókat, csónakból pecázót tervezni, vagy bábszakkörben „működő” szélmalomot eszközölni – természetes és mindennapos dolog. Ezek közül semmit sem lehet a kínai üzletben megvásárolni. „Le kell gyártani”, s azt is tudni kell – hogyan. De Pista bácsi (és követői) mellett mindez megtanulható volt – és lesz.
- 4) A beszédhibák (pösze beszéd, hadarás, dadogás stb.) javításának leghatásosabb eszköze a bábjáték. Egy királyfi nem hadarhat, ha érthetően kell elmondani – sőt Selyemhaj fülébe suttogni – a sorsfordító mondatokat! A közösségben végzett tevékenység során *oldódnak a gyermek gátlásai*. A paraván „fal” – ám vannak jótékony tulajdonságai is. A testképzavar gyakorisága döbbenetes méreteket ölt, valós akadályként emelkedik a photoshopos világban zavartalanul kifejlődni képtelen fiatalság előtt. Fontosabb tudni, hogy egy paraván

takarásában a tapsért, a sikerért együtt izzó kiscsapat igazi aranyröggé olvadhat, mert tisztában vannak társaik valódi képességeivel és biztosak lehetnek a csoport megtartó, védelmező erejében. A közösség csak munkával, munkában teremthető meg.

- 5) A takarással – egyáltalán a bábjátékkal – összeegyeztethetetlen a „sztárkodás”. Legjobb terep a holt anyag primátusán alapuló nagy igazságok felismertetésére, ahol nem az élő, eleven test az eszköz. A tapsot Szt. Johanna, a patyolatfehér papírszalvétából kreált figura kapja, akinek életet adója csak a darab végén lép elő ... mindvégig szolgálva, de nem tündökölve. Eminens alkalom elindítani a múlandóság felismerésének építgetését, amit csak a jól alapozott erkölcs egyengethet, ami nem tűri a kevélységet, a gögőt, a mohó irigységet – mindazt, ami rontja a közösség kohézióját.
- 6) Hangsúlyozza, hogy a bábozással kapcsolatos tervezési, rajzolási, festési és egyéb munkák alkalmasak *politechnikai és technológiai jártasságok és készségek alakítására*. Még a legegyszerűbb síkbáb is tervrajzként kezd, amin méreteket, összeillesztési megoldásokat rögzítünk. Anyagokról – azok bevásárlásáról vagy gyűjtéséről – döntünk. Szerszámok és ezermester változataik, fogók, satuk, pillanatszorítók, tű, cérna, ragasztó. Ez az igazi pályaválasztást alapozó praktika. S a kalákában végzett munkáról, sőt a munka alatt kibeszélt problémákról, zenehallgatásról, indirekt attitűd-alapozásokról még szó sem esett.

Kiviláglik, hogy a hallgatókat is ebben a szellemben készítették Sárospatakon a pályára, a hivatásra. Még előtte vagyunk a századforduló a porosz/orosz szisztémát felváltani igyekvő pedagógiai megújulásának, Zsolnai József és tudós társai törekvéseinek, Debreczeni Tibor, Gabnai Katalin és követői apránként felépített eredményeinek. Itt-ott éles, kemény a kép, a tartalom darabos, de már az alagút végén is lámpasor világít, nem csak a várva várt fény. Megszületni csak ebből a konok munkálkodásból tudott az igényes, a kulturált fogyasztó kinevelésére törekvő, drámával, bábozással vegyített nevelés ideája.

Sárospatakon nemcsak könnyű (?), hanem kötelező is ekkora elődök nyomába lépni. Elemezve, elfogadva, részleteiben kritizálva – jómagam ezekre az üzenetekre ráérezve korszerűsítettem, folytattam a nagy elődök által kitűzött utat, amelynek újabb állomása „a THEArTER projekt és a hely szelleme”.

THEArTER® avagy repülés két szárnyal

A Tokaj-Hegyalja Egyetem (THE) a THEArTER projekt keretében 21. századi szinten igyekszik Comenius és példamutató utóda, Dudás István hagyatékát éltetni. Az egyetem alapító dokumentumaiból kiolvasható a törekvés, hogy az intézményben – többek között a művészettel – nemes személyiségfejlesztés folyjék. Ebben nincs semmi meglepő, ez generális elv, művészet nélkül nem folyhat egészséges emberépités.

A *koncepció* magva a THEArTER idea. A teátrum olyan *hely*, ahol előadó és néző egy térben, egy időben ugyanarról gondolkodik. A koncepció esetében ez több: a

THEArTER egy *tevékenység* modellje. Eszerint *valakik* az életből hozott *valamilyen dolgot* az előadóművészet segítségével egy kedvezményezett tér fókuszába helyeznek, hogy az abból és ott kinyerhető *üzenetet* a nézők befogadják, úgy és azért, hogy az mindenki által hasonlóan értelmezetten, megtisztultan forduljon vissza az életbe. Az a színház, amelyik nem az életben gyökerezik, s nem vezet vissza oda, nem bír nagy haszonnal.

Másrészt a THEArTER személyiségépítési *metódus*, amely az egyetemen induló, reménybeli unikális változat. Fejleszhető, mi több, multiplikálható. Vezérelve, hogy nem a profizmus felől közelít a reflektorfényben fürdő deszkák felé. Itt is az adekvát formát öltött *tartalom* van a centrumban, ám a *kezdő, az amatőr, de elkötelezetten kereső* fiatal kerül a fókuszba. Értelmiségi szemlélpontú megközelítés, egyetemista létalapokon.

A projektben az alkotó – ebben az esetben „kézműves” – művészeti tevékenység primátust kap. A vízió középpontjában az „ArT” úgy kap extra fényt, hogy hitvallásunk szerint a tokaji szőlővesszőkön cseppekké lényegült nektár a kegyes természet ajándékán túl a már-már *művészetként gyakorolt munka* eredménye is. Mint bármely művészeteknél is: a *talentum* és a *munka* adja a *kincset*, az *arány* a *titok*. Bármely *tartalom* kiérlelt előtárásának, de befogadásának képessége is a fiatalokú embernél kezdődik el. Így van ez az egyetemista esetében is. Bár a készülődés az építkezés időszakára esik, de sokkal inkább a későbbi „közönségére” összpontosul, s hat remény szerint: a pedagógusjelölt esetében a gyermekekre, a leendő idegenforgalmi szakember, a szőlész/borász esetében a majdan messziről érkező vendégre, kliensre – legyen az bárki.

A tartalmak kezdetekben és hosszan nem az írás/olvasás útján kerülnek be a befogadó tudatába, hanem attól eltérően, az *érzékletek* kapuin át. Ez a gyermekkorát élő emberre fokozottan igaz. Aki embert akar „építeni” – vagy legalábbis segédkezni az egyénnek önmaga kiismerésében, – annak tudatosan kell számolnia ezzel. Éppen ezért más metodikáknak kell működniük. A jó iskolázás tudja és érti ezt. Ezért a pályára készülők – többek között Comenius óta – egyebek mellett az *iskoladrámán át* (tágabb értelemben a más bőrbe búvással) és a sok-sok karakter hangján közvetített *üzenettel* vezeti.

A tanítóképzés több, mint 160 éves hagyományaira épülő fiatal egyetemi munka egyik része a kisgyermekek körében tevékenykedő pedagógusok képzése. Áttétellel az a korosztály van a célkeresztben, amelyik még nem esett át a pubertáson. Az ember ebben az életkorában a felnőttől eltérően gondolkodik és a számára is elengedhetetlenül fontos morális alapozásban a művészetek viszik a prímet. Pontosabban, a megérthetőt is a megérezhető által, annak segítségével közvetítjük számára. A két különböző agyféltekével gondolkodó ember végül is egy egészséges és komplex személyiséggé fejlődhet és az életnek ebben a korai időszakában nagyon nagy szerepük van az úgynevezett összművészeteknek. A különféle érzékekre – mint kapukra – összpontosító műfajok művelése is nagyon fontos (pl. zene/hangszerismeret, a muzikalitás kifejlesztése, a kulturált zenefogyasztó kinevelése céljával), de

igazán hatásosnak az a színház bizonyul, amely az együttműködő társművészetekkel kidolgozott harmóniába öltöztetett tartalomra támaszkodik. Itt található a gyerekek számára legkönnyebben „fogható” műfaj, a bábszínház, amire ez a gondolatsor most csak utal, de bővebben nem tér ki.

Harmadrészt a THEArTER a *hely*, ahol szőlész, borász, pedagógusjelölt, idegenforgalmi pályákra készülő *fiatalok* összetalálkozhat, egyben a közösség elé lépés színhelye. Mert mi lehet az a hely, ahol a fiatalok összetalálkozhat? Egyikként álljon itt a THEArTER. Az emberiség régóta gyülekezik össze publikus helyeken, hogy ott jól kibeszélhesse magát, kulturáltan fogyaszthasson valamit és meghallgasson egy kamarazenekart vagy egy „couple-t”, megnézzen egy mókás jelenetet, meghallgasson egy balladát vagy egy stand up-ost. Akinek erre beugrott a *cabaret* mint „jelenség”, az majdnem jó helyen jár. A vándorszínészet kezdete óta ismeretes fellépő helyként a *kocsmá* (lásd a Liliomfi című filmet), de csak egy kicsit kell utazni és a *szerejokban* felbukkan hasonló jelenség. Kargöz és Hadzsejvat történetét *kávéházakban* adták elő arnyjátékos történetmondók ... és még következhetne a példák hosszú sora.

Gyermekművelés

A *gyermekművelés* még szokatlanul csengő fogalom. Aki hajlandó felnyitni, az rájöhet, hogy ez a kultúra olyan komplex felfogására, közvetítésére vállalkozás, amelyben a célpont a gyermekkorát élő ember. Ennek a hangsúlyozása azért fontos, mert ebben az életszakaszban a tartalmak nem az írásbeliség útján kerülnek be a befogadó tudatába, hanem attól nagyon is eltérően, az *érzékletek* kapuin. Aki embert akar „építeni”,

vagy legalább is segédkezni az egyén önmaga kiismerésében, annak tudatosan más-képp kell számolnia ezzel a szakasszal, ahol éppen ezért más metodikáknak kell működniük. A jó iskolázás tudja és érti ezt, s ezért a pályára készülőköt – többek között Comenius óta – egyebek mellett az iskoladrámán, tágabb értelemben a más bőrébe bújtatás és adekvát üzenés segítségével vezeti a képzés, önképzés útján.

Egy dolog nem kerülhető meg. A gyermekkorát élő ember nincs tisztában, – kezdetben nem is lehet – a morál törvényeivel, főleg azok bonyolult tartalmával. Fogalma sincs egyebek közt a „hazáról”, a hazaszeretetről, amikor számára a haza maximum egy családi ház, egy település, egy nagyobb embercsoport, amelyet rokonságnak hívunk. Ebben az életkorban a jó és a gonosz közötti döntést úgy hozzuk meg, ha látva látjuk a hibás cselekedetek eredményét a vele párhuzamosan megtörténő jók fényében (Holle anyó, Star Wars...ne állj a sötét oldal mellé!). És a helyesnek ítélt oldalt, utat, megoldást választjuk.

A legszélsőségebbeket csak a holt anyag tudja elviselni. Élő emberrel ezért nem is próbálkozunk, ha Szent Johannának máglyán kell meghalnia. Ilyenkor egy lángra lobbantott gyolcsfehér papírbáb több léptéssel hatásosabb, mint a színpadon műlángokban vonagló élő alak, aki ráadásul a darab végén minden este kilibben az összehúzott függöny elé a tapsot fogadni.

A gyermekkultúra szak az egyetemen tanuló ifjúság számára ad lehetőséget, hogy két útról közelíthessen mélyebb összefüggésekhez. Színházat, bábszínházat teremteni több művészeti ág (irodalom, képzőművészet, mozgásművészet, kézművesség ... és tehetség) kérdése. De annak befogadása is megkíván egyfajta csiszolt hozzáállást, amely a vendéglátó, a fesztiválszervező, a jó értelemben vett kocsmáros vénájával rendelkező ember kérdése.

A gyermekkultúra szak indítását vissza nem térő alkalomnak, kitörési pontnak tartom éppen ebből a szerencsés összetettségéből elindulva. A THE vonzereje lehet, hogy itt a diákok olyan hagyományokra építhetnek, amelyek már majdnem a múlt kódéba veszttek. Éppen ennek a veszteségnek az elkerülése érdekében – kutatómunkára, kísérletekre, találkozókra, fesztiválokra támaszkodva – a THE 21. századi terepévé lehet egy unikális, hogy ne mondjuk „zempléni” – törekvésnek. A gyökerek megvannak, a talaj öntözésre szorul, a napfény elől pedig ki kell kapálni, ha tetszik „kétágúzni” a bozótot.

Jómagam rendelkezésre állok.

BENE Zsuzsanna

Magyar füves-, gyógy- és herbaborok

A természetben számos olyan növény található, amely felhasználható fűszer- és gyógynövényként. Az idők kezdetén az emberek nem ismerték ezeket a növényeket, s az ösztöneikre támaszkodva különböztették meg egymástól az ehető táplálékot a mérgezőtől. Zelenyák János lekéri plébános könyvében így ír a növények megismeréséről: „Erő van bennem, ezt keressed és ha fölfedezted, meg fogod tudni, vajjon gyönyörködtető színeimmel, egész lényegemmel jó barátod vagy gyilkosod lehetek-e. A növény közlékeny, és ha érintkezünk vele, nemcsak szépségét mutatja, hanem legféltebb kincsét, ható erejét is elárulja.”¹ Idővel nemzedékről nemzedékre adódott át az ismeret az egyes növényekről és az emberi szervezetre gyakorolt hatásokról.

Az 1980-as években elindult és az elmúlt húsz évben a világban felgyorsult „zöld hullám” azt jelenti, hogy a szintetikus szerek helyett a természetes alapú készítményeket alkalmazzák nemcsak a gyógyászatban, hanem az élelmiszerelőállítás számos területén. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) tanulmánya szerint a gyógyászatban a betegek 80%-át nagyrészt vagy kizárólag természetes szerekkel gyógyítják.² Megváltozott a szintetikus gyógyszerek fejlesztési filozófiája, már nem egy fajta hatóanyagot tartalmazó, egy célra fókuszáló készítmény előállítására a cél, hanem számos hatással rendelkező, több száz növényi komponensből álló szerek fejlesztése folyik. A fejlett ipari országokban meghaladja a 40%-ot a természetes eredetű gyógyhatású készítmények aránya. A világpiac globalizálódása révén az európai kontinensre bekerültek gyógynövény-alkalmazási hagyományokkal rendelkező kultúrák növényei (India, Kína), s alkalmazásuk révén a gyógynövények-hordozta értékek magasabb szintű igazolást nyertek. A WHO létrehozta Tradicionális Orvoslás programját azzal a céllal, hogy az Európán kívüli régiók értékes gyógynövényeinek és gyógyító eljárásainak tudományos értékelését követően népszerűsítse azokat.³

A borászatban a figyelem szintén a természetes eredetű borkezelő anyagok felé fordul, amelyek segítségével – a fenntarthatóság szellemében – alacsonyabb szintetikus szerhasználat válik lehetővé (pl. növényi eredetű tanninkészítményekkel csökkenteni lehet a kén-dioxid felhasználást). A különféle gyógy- és füvesborok készítése kezd újra divattá válni, egyre tudatosabban használják ezeket a növényeket borokhoz adva, abban áztatva, csokoládé különlegességek boros-gyógynövényes töltelékeként (pl. pannonhalmi gyógynövényes-boros trüffelek).